

УДК 726.5

Ю. В. Третяк,*доцент, кандидат архітектури,***І. О. Кузнецова,***доктор, професор мистецтвознавства,***А. Р. Комаровська***студентка 5-го курсу архітектурного факультету, спеціальність**образотворче мистецтво**Київський національний університет будівництва та архітектури**Національний авіаційний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОГО ІНТЕР'ЄРУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Анотація: в статті розглядаються особливості етнічного інтер'єру Західної України: декоративне різьблення по дереву, декоративна ковка, соломоплетіння, ткацтво, настінний розпис, декоративний розпис кахельних плит, кераміка, витинанка.

Ключові слова: етнічний інтер'єр, Західна Україна, різьблення, ковка, розпис, витинанка, ткацтво.

Постановка задачі. Народні традиції та їх особливості формувалися протягом століть, ґрунтуючись на змінах в демографічних, політичних та економічних ситуаціях України. Розвиваючись та збагачуючи історію, культуру, народ створював унікальну відмінність традицій та цінностей, що давали підґрунтя для заснування своєрідного характеру національної культури.

У контексті національної культури важливо розглянути дизайн інтер'єру, котрий являється предметно-просторовою сферою, найбільш близькою до людини, що сприймається через світогляд, час, оточення. Внутрішнє оздоблення житла забезпечує сприятливі умови для перебування в приміщенні. Саме тому протягом сторіч народ створював та удосконалював функціональні та естетичні сторони оздоблення національного інтер'єру житла, тим самим формуючи відмінності різних регіонів. Народом будувався власний побут під впливом оточуючого середовища. Таким чином з'являлися особливості українського інтер'єру.

Сьогодні для створення моделі українського дизайну є надзвичайно важливим і актуальним висвітлення народних традицій, своєрідності саме західного регіону України, що являється симбіозом культур і традицій різних етносів, що проживали і збагачували протягом сторіч культурні багатства. Тим самим не можливо заперечити актуальність теми щодо визначення й пошуку особливостей в дизайні інтер'єрів даного регіону. Адже дизайн займає одну з

найважливіших ланок в формуванні та розвитку будь-якого етносу, втілює собою особливості сприйняття людиною навколишнього середовища. З'ясування та розкриття історичного розвитку, проблем стилістики, виявлення запозичених елементів та традиційних особливостей, що формувалися на території етнокультурної західної України, являється актуальною задачею.

Враховуючи актуальність даної теми з'являється необхідність прослідкувати формування генези та традиційних особливостей національного етнічного інтер'єру західної України.

Сьогодні є надзвичайно актуальним аналіз та фіксація історичних аспектів розвитку етнічного інтер'єру для аналізу можливості втілення народних традицій в сучасних інтер'єрах для збереження національного колориту та традиційної культури.

Аналіз попередніх досліджень. До наукових праць, які присвячені особливостям етнічного інтер'єру західної України, необхідно віднести публікацію про особливості інтер'єру громадських приміщень Галичини кінця XIX ст. Калиновською І. М. [3]. Опис інтер'єру української хати провів Лозко Г.С. [4]. Було досліджено функціональні принципи впорядкування інтер'єру волинського житла кінця XIX ст. Романюком О.В.[7]. Проаналізовано використання елементів народної культури в сучасному технологічно-раціональному інтер'єрі Шабалиним В.Г.[9]. Розглянуто елементи декоративно-прикладного мистецтва, використаного в етнічних інтер'єрах західної України, а саме роль використання декоративного різьблення в інтер'єрах Закарпаття Приймичем М.В.[6], використання виробів з дерева в інтер'єрах народного житла Карпат та Прикарпаття Гнатюком М.В.[2] та ін. Проведено аналіз особливостей художнього ткацтва Львова Луковською О.І.[5]. Необхідно узагальнити вищезгадані роботи з метою визначення особливостей інтер'єру, що історично склався, для сучасного дизайн-проекування останнього.

Мета: визначити особливості етнічного інтер'єру західної України.

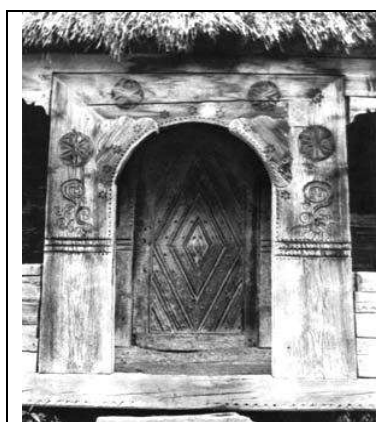
Основна частина. Українське народне житло являється втіленням яскравих, колоритних елементів, дизайну інтер'єру, що започатковувалися народом протягом сторіч під впливом різних факторів. На формування особливостей етнічного протодизайну впливали демографічні, економічні, політичні та територіальні зміни.

Історія формування особливостей дизайну інтер'єру західних областей України бере свій початок з XIII ст. [9]. В цей період спостерігається зародження етнічних символів та використанням декоративних елементів, що надавало виразності народному житлу, а саме українській хаті, яка являється найяскравішим символом народної культури України. З використанням

декоративно-оздоблювальних елементів створювалася своєрідність даного регіону, етнокультурна виразність.

Характерною особливістю в оздобленні інтер'єрів західної України відзначається сіро-сріблястий колір стін і даху, який з роками набувало дерево. Саме дерево та його обробка є яскравою ознакою оздоблення інтер'єру даної місцевості. Мистецтво обробки дерева відчутно прослідковується в даному регіоні ще в XV-XVIIIст.[9]. Використання різьблення в інтер'єрі згадувалося іноземними мандрівникам, а також етнографами Я.Головатським (1871), В.Матлаковським (1901). Основи деревообробки передавалися та поповнювалися через покоління, що гарантувало не лише високу якість, а й надійність виробів. Саме на західній Україні прослідковується такий феномен, як гуцульська різьба, що найяскравіше розвивалася на середині XIXст. – початок XXст. (рис.1).

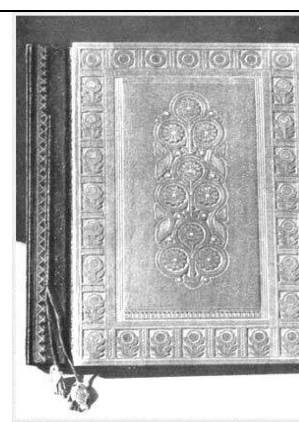
Створювалися різноманітні техніки різьблення, новаторські ідеї оздоблення інтер'єрів, впровадження нових технологій, ажурного та накладного різьблення. Саме дерев'яні деталі займають важливе місце в етнотизації західної України. Вони використовувалися для оздоблення входу, вікон, фронтонів чотирихилих дахів, тим самим створювали основний акцент декоративного рішення. Деякі стилістичні моменти профільованих деталей запозичені з традиційних мотивів, якими оздоблювалися дерев'яні церкви. Орнаменти, що переважали в стилістиці декоративного різьблення, були різними. В основному це природні елементи, листки, квіти. Найпростішим рішенням була чітка решітка, рідше використовувалися коло, квадрат, ромб. Орнаменти рідко створювалися однорідними, в основному це було поєднання рослинних мотивів, написів, символів. Оформлення народного житла відображало архаїчну картину устрою світу за уявленням древніх слов'ян.

Вхідні двері. Львів,
1912рік

Скриня. Івано - Франківськ. XIXст.

Обкладинка.
Закарпаття.
XIXст.

Рис.1. Використання різьби в оформленні інтер'єру українського житла

Не можна не відзначити ковані вироби, що відіграють важливу роль в етнодизайні західного регіону України. В ковальських виробах переважали традиційні риси, а саме спіраль, коло, іноді використовували рослинні стилізовані мотиви. Ковку використовували переважно для оздоблення вхідних дверей, де поєднувалися листки та квіти (рис.2).

		
Кований елемент. Закарпаття. XXст.	Кований елемент. Прикарпаття. XXст.	Ковка. Листя. Львів. XXст.

Рис.2.Ковані елементи

Характерним елементом оздоблення інтер'єрів були вироби з соломи. Поверхня соломи відрізняється своєю блискучою текстурою, що важливо в естетичному аспекті при створенні аплікацій, плетінні та інкрустації. Також важливо зазначити використання соломи в створенні декоративних панно і декоративних ікон. Завдяки характерній виразності природної фактури матеріалу майстри створювали унікальні декоративні вироби (рис.3).

Рис.3.Вироби з соломи

Одним із способів оздоблення інтер'єрів західної України є художнє ткацтво. Саме за допомогою ткацтва створювалися такі традиційні

декоративно-оздоблювальні елементи як килими, гобелени, декоративно-орнаментальні рушники, серветки. Майстри для створення робіт використовували такі засоби як графічність, площинність, колір та фактура. Застосовувалися символічні орнаменти, образи, символи та традиційні техніки ткацтва. Серед орнаментних мотивів часто використовували кола, лінії, ромби, рослинні елементи та композиційні сюжети. Тим самим вироби ставали композиційно та сюжетно наповненими. Такі вироби застосовувалися за функціональним та естетичним призначенням. Для застелення столів використовували скатертини (обруси), для накривання постелі – покривала (верети, рядна, покрівці, коци). Під впливом кліматичних особливостей даного регіону з'являлася необхідність утеплення стін, для цього застосовували килими, гобелени та окремі види рушників. Тим самим вони слугували як прикраса інтер'єру житла. Для застелення підлоги використовували хідники, килимові доріжки (рис.4).

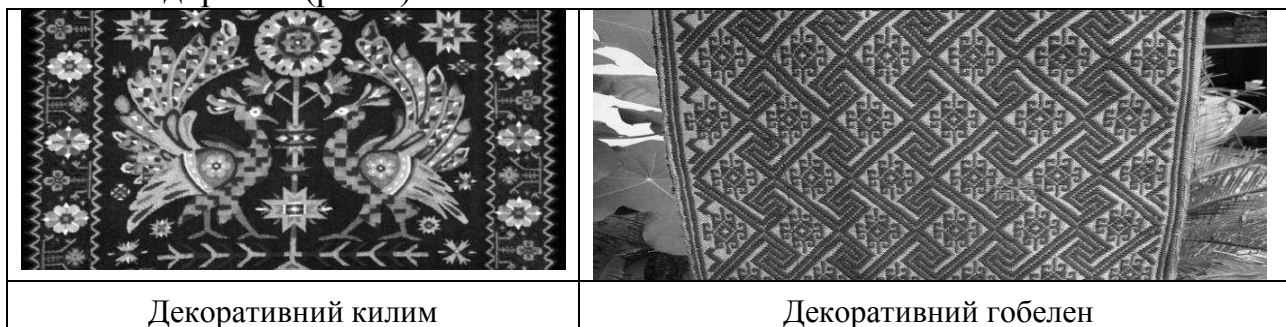

Рис.4.Ткані вироби. Закарпаття. XX ст.

В оформленні інтер'єрів західного регіону України варто відмітити настінний розпис. Це економічний і в той же час яскравий та колоритний спосіб оздоблення інтер'єру. Оздоблюючи оселю таким способом люди збагачували житла колоритом і тим самим підкреслювали народні традиції даного регіону.

Використання настінного способу декорування мало широкий спектр, але в кожному регіоні України його використовували з характерними особливостями. При будівництві оселі у Карпатах використовували дерево та дерев'яні зруби, так як місцевість розташована в основному серед гір. Таким чином визначається особливість розпису інтер'єру, відмінна від інших регіонів України. Розписом оздоблювали переважно стіни і рідше фасади, на відміну від інших регіонів України. Прикладом служить лісостепова або південні зони; там стіни оздоблювалися однотонними матеріалами, була характерна обмазка.

Розпис в інтер'єрі застосовували переважно на стінах, стельових балках на печі.

Настінний розпис не мав принципових відмінностей від фасадного, але передавав багатовікові традиції і служив оберегом для оселі. Найбільш

характерною особливістю даного регіону являвся розпис печі. Піч займала головну частину інтер'єру і розміщувалася переважно в центрі оселі, тим самим була центральним елементом в домі. Вогонь здавна вважався життєдайним символом, тому розташування печі посередині оселі було невід'ємною традицією дизайнерського вирішення українського інтер'єру. Також це обумовлювалося використанням великої кількості дерева в оздобленні житла даного регіону, тим самим сірі не штукатурені стіни, які мали натуральні відтінки дерева, розбавлялися яскравими, декоративними елементами, що розташовувалися на головному елементі інтер'єру - на печі. В декоративному розписі печі використовувалися елементи рослинного світу, оточуючої природи, квіти, стеблини, листки, плоди фруктів, іноді птахи. Іноді застосовувалися геометричні лінії та площини, що утворювали композицію (рис.5).

Рис.5. Використання декоративного розпису в оздобленні печі

Найхарактернішою особливістю даного регіону, а саме Закарпаття та Івано-Франківської області, являється традиційний розпис кахельних плит. В мотивах розпису переважали рослинні елементи і рідше зображення людей або сюжетів. В народному гуцульському кахлі використовувалися традиційні природні елементи орнаменту, що створювали характерні композиції. Зображувалися тварини: коней, оленів, левів, птахів, півнів. Але найбільш цікавим та яскравим являвся сюжетний розпис, який зображав народний побут, людей за роботою або на відпочинку.

Характерною особливістю національних традицій декоративного оздоблення інтер'єру є нанесення на площини вирізки з кольорового паперу - витинанки. Наклеюючи витинанки на печі, стіни та інші елементи інтер'єру, майстрині надавали оселям ошатності та святковості. Вирізки мали симетричні

форми з використанням природних та геометричних елементів, зустрічалися форми птахів, звірів та іноді людей (рис.6).

Аналіз особливості кольору указує на зв'язок з навколишнім середовищем. При розгляді колірної гамми даного регіону чітко виділяються природні кольори, а також насичені сині та білі тони. Стіни фарбували переважно в темно-червоні та вишневі кольори; оздоблювали шви між вінцями білим кольором. Саме на західній Україні, як не в одному іншому регіоні, здебільшого використовувалося дерево, яке оздоблювалося яскравим декором та багатим настінним розписом, де переважали яскраво-сині, синьо-зелені та темно-голубі кольори.

Рис.6. Використання витинанки в декоративному оздобленні інтер'єру західної України в ХІХст.

Також колір використовувався в розписі українського традиційного керамічного посуду, що слугував декоративним оздобленням інтер'єру. На Гуцульщині посуд мав світлий фон, переважно білий з ніжною та м'якою гамою орнаменту, тим самим ці деталі були яскравими плямами на характерно темних стінах даного регіону (рис.7).

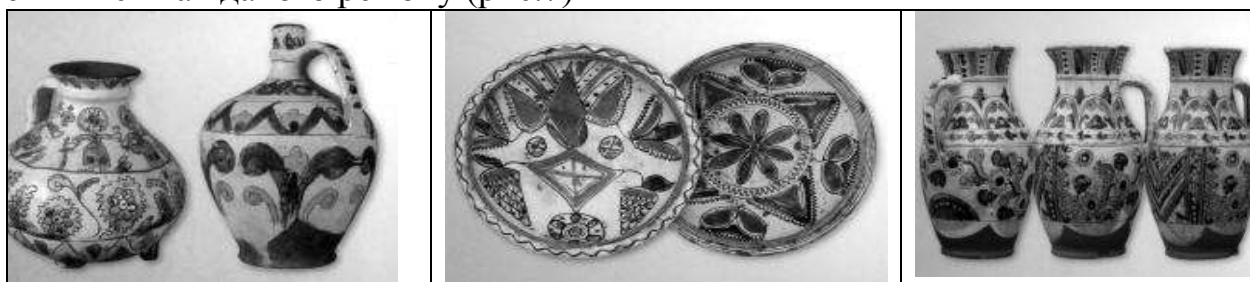

Рис.7. Керамічний посуд. Гуцульщина. ХІХ ст.

Характерно для даного регіону є розміщення посуду в стінах оселі, в заздалегідь зроблених нішах.

Висновки. Виявлено основні особливості етнічного інтер'єру західної України, засоби декоративного оздоблення житла даного регіону: декоративне

різьблення по дереву, декоративна ковка, соломоплетіння, ткацтво, настінний розпис та розпис печі, декоративний розпис кахельних плит, кераміка, витинанка.

Перспективи досліджень полягають у визначенні рекомендацій по дизайн - проектуванню сучасного українського інтер'єру на базі трансформації етнічного інтер'єру західної України.

Література

1. Борисова С.В. Бісерне рукоділля. - Слов'янськ: 2010. – 149 с.
2. Гнатюк М.В. Художні вироби з дерева в інтер'єрі народного житла Українських Карпат і Прикарпаття ХІХ - першої половини ХХ ст. (Історія. Типологія. Художні особливості): Автореф. дис... канд. мистецтвознавства / М.В. Гнатюк ; Львівська академія мистецтв. — Львів: 2000. — 18 с.
3. Калиновська І.М. Особливості інтер'єру громадських приміщень Галичини ХІХст. / Вісник ХДАДМ. – Харків : ХДАДМ, 2006. - №3. - С.39-45.
4. Лозко Г.С. Українське народознавство. Вид. 2-е доп. та перероб. – Харків: Див,2005. – 472 с.
5. Луковська О.І. Художнє ткацтво Львова другої половини ХХ століття (художні особливості, традиції та новації): автореф. дис... канд. мистецтвознав. / О.І.Луковська ; Львівська національна академія мистецтв — Л., 2007. — 19 с.
6. Приймич М.В. Декоративне різьблення у сакральному мистецтві Закарпаття ХVІІІ-ХІХ ст. (Історія. Типологія. Художньо-стильові особливості): Автореф. дис... канд. мистецтвознав. / М.В.Приймич; Львівська академія мистецтв. — Л., 2001. — 20 с.
7. Самойлович В.П. Народна архітектурна творчість України/ В.П. Самойлович. – К.: Будівельник, 1999. - 344с.
8. Шабалин В.Г. Тенденции трансформации стилевых признаков в современном интерьере / В.Г. Шабалин // Вісник ХДАДМ. - Харків: 2002. — №6. — С. 195-199.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности этнического интерьера западной Украины: декоративная резьба по дереву, декоративная ковка, соломоплетение, ткачество, настенная роспись, декоративная роспись кафельных плит, керамика.

Ключевые слова: особенности, этнический интерьер, Западная Украина, резьба, ковка, роспись, витинанка, ткачество.

Abstract

The article discusses the features of ethnic interior of western Ukraine: decorative wood carvings, decorative forging, straw weaving, wall painting, decorative painting tile tiles, ceramic.

Keywords: features, ethnic interior, Western Ukraine, carving, hammering, painting, vitananka, weaving.